

DEVLET DESTEKLİ SOSYAL İNOVASYON POLİTİKASI: ALMANYA ÖRNEĞİ

Yunus KÖLEOĞLU¹- Ali SEYYAR²- Osman SARI³

¹ [ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9096-0827](https://orcid.org/0000-0002-9096-0827)

² [ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2490-6531](https://orcid.org/0000-0002-2490-6531)

³ [ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8407-2770](https://orcid.org/0000-0001-8407-2770)

Öz

Sosyo-ekonomik alanlarda acil toplumsal ihtiyaçlara akıllı projelerle cevap verebilmek ve yeni sosyal sorunlara optimal çözüm stratejileri geliştirmek amacıyla dünya çapında sosyal inovasyon (yenilik) merkezli devlet politikalarının önemi son yıllarda artmıştır. Prensip olarak bütün sosyal inovasyonlar, toplumsal zorlukları aşmak ve yeni sosyal sorunlara tatmin edici çözüm bulmak veya bunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla gütmektedir. Tatmin edici çözümler, etkilenen herkes için sosyal sorunları kalıcı olarak çözen veya kişilerin durumlarını önemli ölçüde iyileştiren inovasyonlar olarak anlaşılmaktadır. Bu makale, inovasyon alanında dünyada sayılı ülkelerden olan Almanya örneği üzerinden özellikle ekonomik ve teknolojik önemi olan sosyal inovasyonlara odaklanmıştır. Makalede sosyal inovasyon kavramının değişim boyutlarına ve süreçlerine yer verilmiş ve Alman devleti eliyle yürütülen teşvik politikalarının ve somut olarak finansal destek programlarının sosyo-politik stratejileri ve enstrümanları ülkeler arası boyutuyla kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Makalenin temel amacı, Alman federal hükümetinin son yıllarda "Yüksek Teknoloji Stratejisi" gibi belge veya raporlara dayanan yeni destekleyici politikalarıyla sosyal inovasyonlara neden ve nasıl önem verdiğini örnekleriyle araştırmak ve değerlendirmektir. Araştırma, Almanya'nın son yıllarda bütün toplumsal sorunları içine alan değişik sosyal inovasyon projelerine artan oranda kamusal destek verdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, Sosyal İnovasyon, Toplum Açılımlı Sosyal İnovasyon, Küresel İnovasyon Endeksi, Sosyal İnovasyon Politikası.

Atf için:

Köleoğlu, Y., Seyyar, A. ve Sarı, O. (2022). Devlet destekli sosyal inovasyon politikası: Almanya örneği. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11(31), 277-302.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/Türkiye, E-posta: yunuskoleoglu@gmail.com

² Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden emekli, Sakarya/Türkiye, E-posta: aa.seyyar@gmail.com

³ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi'nden emekli, İstanbul/Türkiye, E-posta: osari@fsm.edu.tr

STATE SUPPORT POLICY FOR SOCIAL INNOVATION: THE EXAMPLE OF GERMANY

Abstract

In recent years, the importance of social innovation-centered government policies has increased worldwide in order to respond to urgent social needs with smart projects and develop optimal solution strategies for new social problems in socio-economic areas. In principle, all social innovations aim at overcoming societal challenges and finding satisfactory solutions to new social problems or contributing to their solution. Satisfactory solutions are understood as innovations that permanently solve social problems for all affected or significantly improve their situation. This article focuses on social innovations that have economic and technological importance through the example of Germany, which is one of the few countries in the world in the field of innovation. In the article, the change dimensions and processes of the concept of social innovation are included and the socio-political strategies and instruments of the incentive policies carried out by the German state and, in concrete terms, financial support programs are evaluated by comparing them with their cross-country dimension. The main purpose of the article is to research and evaluate with examples why and how the German federal government has given importance to social innovations in recent years, with new supportive policies based on documents or reports such as the "High Technology Strategy". The study shows that in recent years Germany has increasingly publicly funded a wide range of social innovation projects covering all areas of society.

Keywords: *Innovation, Social Innovation, Societal Innovation, Global Innovation Index, Social Innovation Policy.*

GİRİŞ

Başta Almanya olmak üzere demokratik sosyal hukuk devlet ilkelerini benimsemiş birçok Avrupa ülkesi, iktisadi yönden dünyada sayılı güçlü ülkelerdendir. Ne var ki sadece iktisadi güç ve başarı, toplumsal barış, gelişme, dayanışma ve sosyal refah için yeterli bir kriter değildir. Birçok gelişmiş Avrupa ülkesinde işsizlik, demografik değişime ve özellikle toplumun yaşlanmasına bağlı genç ve kalifiyeli işgücüne artan talep, çevre kirliliğinin doğa ve insan yaşamı üzerindeki olumsuz etkileri, aşırı milliyetçiliğe ve ırkçılığa yönelik artan siyasal hareketler, din ekseninde yabancı düşmanlığı gibi yeni toplumsal sorunlar çözüm beklemektedir.

Bu ve buna benzer toplumsal sorunların giderilmesi, sadece ekonomi ve işletmecilik paradigmaları ve politikaları ile mümkün değildir. Bundan dolayı geniş kapsamlı toplumsal sorunların çözümü veya azaltılması bağlamında kamusal sosyal politikaların amaçlarına destek veren sosyal inovasyon girişimlerine son yıllarda daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal inovasyonlar, toplumsal hayata dinamik değişim kazandıran ve birçok alanda insan etkileşimini geliştiren etkin yeniliklerdir. Sosyal inovasyonlar, siyasal, sosyolojik, kültürel, teknolojik ve diğer yeniliklerden farklı olarak kendine has birçok esnek özelliğe sahip bir kavramdır. Örneğin teknik inovasyonlardan farklı olarak birçok karmaşık toplumsal sorununun çözümüne odaklanan sosyal inovasyonlar, daha geniş katılımlı kolektif yaratıcılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle sosyal inovasyonlar, toplumun değişen ihtiyaçlarını dikkate alarak bazen tedrici ve daha da önemlisi bazen de radikal/yıkıcı çözümler sunabilmektedir.

Bilimsel eserlerde ve araştırmalarda gerek dar gerekse geniş anlamda sosyal inovasyon ile ilgili birçok birbirini tamamlayan tanım görmek mümkündür. Ama şu bir gerçek ki sosyal inovasyondan bahsedebilmek için uygulanması istenen inovasyon projesi, sonuç itibarıyla toplumsal bir soruna mevcut çözümlerden daha etkili, verimli ve sürdürülebilir bir çözüm getirebilmeli ve bireylerden çok toplum için bir katma değer yaratabilmelidir. Bu nedenle toplumun sosyal refahını yükseltmekten sorumlu olan bir sosyal hukuk devleti, sosyal inovasyonların öncüsü ve yürütücüsü olmalı, bu bağlamda teşvik politikaları geliştirmeli ve toplum yararı olana sosyal inovasyon projelerine finansal destek sağlamalıdır.

Bu doğrultuda Almanya, küresel rekabet alanında üstünlüğünü korumak amacıyla Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge)'ye yönelik kamusal harcamalarını sürekli olarak artırarak ülkesinin dünya sıralamalarındaki inovasyon kapasitesini ve ihracat gücünü koruyabilmektedir. Almanya'da Ar-Ge için yapılan gayrisafi yurtiçi harcamaları, her geçen yıl artmaktadır. 2021 verilerine göre %3,17 Ar-Ge yoğunluğu (GSYİH'nın yüzdesi olarak Ar-Ge harcamaları) ile Almanya, bu alanda ilk ona giren en iyi ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir (BMBF, 2021).

Buna rağmen diğer ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da (sosyal) inovasyon politikası, oldukça yeni bir olgudur. Bilim ve teknoloji politikasının köklü geleneği ekseninde perspektifi genişletmek ve daha sistemli bir yaklaşım izlemek amacıyla Almanya'da inovasyon alanındaki ilk gerçek girişim, 1990'ların ortalarından sonra ortaya çıkmıştır. Bu minval üzere Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) ile Ekonomi ve Enerji Bakanlığı (BMWI), bütün inovasyon süreçlerini desteklemek amacıyla ilk başlarda genelde teknolojik inovasyonlar üzerinden küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi için ortak konseptler geliştirmiştir.

Ancak son yıllarda Almanya, sağlık, kırsal dönüşüm, dijital gelişme ve sürdürülebilir tüketim gibi çeşitli alanlarda acil toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmek için iktisaden güçlü olan ülkeler tarafından geliştirilen sadece teknoloji yoğun inovasyonları değil sosyal inovasyonları da yakından takip etmektedir. Almanya, demografik değişim ve sosyal sistemlerde artan maliyetlerin karşısında mevcut toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve olası yeni sosyo-ekonomik sorunların giderilebilmesi için hazırlıklı olmak açısından giderek daha önemli hale gelen sosyal inovasyonların iyileştirici gücünü görmekte ve bu alanda teşvik edici sosyal politikalar geliştirmektedir. Çünkü Alman hükümeti, yalnızca teknolojiye yönelik tek taraflı bir inovasyon anlayışının ve uygulamasının çözüm yelpazesini oldukça sınırladığının idrakindedir. Zaten bütün karmaşık sosyo-ekonomik sorunların tek başına teknik inovasyonlarla çözülmesi imkânsızdır.

Her şeyden önce sosyal barış, dayanışma ve bütünleşmenin önemli olduğu toplumsal hayatın yanında bilim, teknoloji, ekonomi ve çalışma alanlarında sürdürülebilir başarının temini, zihniyet değişikliğine yol açan yeni düşünme biçimlerine (change of mentalities) ve değiş(tiril)en sosyal uygulamalara gereksinim vardır. Yeni teknolojilerin potansiyeli, ancak toplumsal ihtiyaçlara cevap verebildiği ve sosyal uygulamalardaki değişikliklere ön ayak olabildiği takdirde geliştirilebilmektedir. Bu anlamda teknolojik ve sosyal inovasyonların birbirini güçlendirdiği ve böylece büyük toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunduğuna yönelik bütünsel bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu amaçla Alman hükümetleri, ilgili Bakanlıkların ortak girişimleri aracılığıyla sosyal inovasyon konseptleri ve ilkeleri geliştirmekte ve bunları destekleyen somut finansal destek programlarını halka arz ederek açıklamaktadır. Sosyal inovasyon ilkelerinin başında toplumsal ihtiyaçları merkeze almak, çeşitli alanlarda yaşanan sosyal sorunlara multi-disipliner ve bütüncül bir anlayışla yaklaşmak, en üst düzeyde toplumsal kesimler ve sektörler arası sivil katılımı sağlamak ve sürdürülebilirliği dikkate almak gelmektedir.

Makalenin amacı da siyasi, teknik, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla sosyal inovasyon ile ilgili çalışmaları ve uygulamaları, örnek bir ülke olduğu düşünüldüğü için, Almanya üzerinden ortaya koymaktır. Söz konusu Almanya olduğu için, araştırmanın yöntemi de ağırlıklı olarak Alman kaynaklarının incelenmesine ve bu çerçevede değişik araştırma kuruluşlarının konu

bağlamındaki en güncel bilimsel raporlarının tahlil ve önerilerine dayanmaktadır.

Bu doğrultuda makalenin birinci bölümünde Almanya'nın dünya ülkeleri arasındaki inovasyon performansı, Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu'nun öncülüğünde Küresel İnovasyon Endeksi ölçümü ekseninde hazırlanan uluslararası rapora dayanarak, ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Küresel İnovasyon Endeksi Raporunda yükselen konumuyla Türkiye de yer alması sebebiyle raporun birbirleriyle ekonomik yönden rekabet halinde olan ülkelerin inovasyon politikalarını gözden geçirmesine olanak sağladığı için önemli başvuru kaynağıdır.

Ancak ilgili rapor, artan önemine binaen sosyal inovasyona müstakil bir yer vermediğinden ve spesifik olarak ölçüme tâbi tutmadığından dolayı ikinci bölümde sosyal inovasyon kavramının değişimsel açılım ve süreçleri üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur. Bu bağlamda sosyal inovasyon kavramı, hem klâsik yaklaşımıyla dar anlamda (social innovation) hem de sistemik ve toplumsal boyutuyla geniş anlamda (societal innovation) tanımlanmıştır.

Üçüncü bölümde tarihsel süreç itibarıyla Almanya'nın, daha doğrusu gerek şansölye Merkel hükümetinin gerekse yeni kurulan şansölye Scholz hükümetinin takip ettiği inovasyon politikasındaki gelişim incelenmiştir. Bu vesile ile bu bölümde Alman hükümetine inovasyon bağlamında bilimsel danışmanlık hizmetleri veren özel ve resmi düşünce kuruluşlarının ve(ya) araştırma enstitülerinin çalışmaları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Bu doğrultuda örneğin 2006'da dönemin hükümeti tarafından kurulan "Araştırma ve İnovasyon Uzmanlar Komisyonu"nun 2016 ve 2022 tarihli raporlarda yer alan tavsiyelerin içeriği değerlendirilmiştir. Almanya'nın sosyal inovasyon politikasını merkezi/federal düzeyde belirleyen ve geliştiren bakanlıkların başında Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı ile Ekonomi ve Enerji Bakanlığı bulunmaktadır. Bu iki Bakanlığın federal sistemdeki karmaşık yeri, yürüttükleri sosyal inovasyon teşvik programları ve diğer siyasi organ ve kurumlarla olan ilişkileri ayrıca analiz edilmiştir. En son olarak da Alman hükümetinin kararıyla 2019'da Leipzig kentinde kurulan ve inovasyon politikasının koordinasyonu ile sorumlu olan Federal Sıçrama/Atılım İnovasyon Ajansı'nın desteklediği inovasyon projelerinin sosyo-ekonomik boyutu tahlil edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise elde edilen bulgulardan yola çıkarak, Türkiye'nin sosyal inovasyon stratejilerine katkı sağlar düşüncesiyle özet halinde de olsa öneri içerikli bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Sonuç kısmında Almanya'nın sosyal inovasyon alanında zaman içinde elde ettiği bilgi birikimi ve küresel gelişmelere paralel olarak teşvik politikalarında gerekli gördüğü değişik yöntem ve uygulamalar değerlendirilmiştir.

1. Dünya Ülkelerinin Küresel Çapta Sosyal İnovasyon Performansları

Dünyada ekonomilerin en önemli itici gücü olarak nitelenen inovasyon (yenilik, yenileşim), hemen hemen bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gündeminde önemli bir rol almaktadır. Küresel boyutuyla ülkelerin yenilikçi kapasitelerinin tespitini mukayeseli endeks çalışmaları üzerinden yapan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu endeksler içinde en kapsamlı endeks sisteme sahip olan ve Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu (World Intellectual Property Organization/WIPO), Avrupa İşletmecilik Enstitüsü/Üniversitesi (Institut Européen d'Administration des Affaires/INSEAD) ve Cornell Üniversitesi tarafından 2007'den beri yayınlanan Küresel İnovasyon Endeksi (KİE), dünya çapında ülke ekonomilerinin inovasyon eko-sisteminin performanslarını göstermekte ve en son küresel inovasyon trendlerini yansıtmaktadır (WIPO, 2021).

Tablo 1. 2021 Sıralamasına Göre 132 Ülke Arasında İlk 48 Ülkenin Küresel İnovasyon Endeksi (KİE)

KİE-Sıralaması (Puanı)	Ülke	KİE-Sıralaması (Puanı)	Ülke
1 (65,5)	İsviçre	25 (48,3)	Avustralya
2 (63,1)	İsveç	26 (47,5)	Yeni Zelanda
3 (61,3)	ABD	27 (47,1)	Malta
4 (59,8)	Birleşik Krallık	28 (46,7)	Kıbrıs
5 (59,3)	Kore Cumhuriyeti	29 (45,7)	İtalya
6 (58,6)	Hollanda	30 (45,4)	İspanya
7 (58,4)	Finlandiya	31 (44,2)	Portekiz
8 (57,8)	Singapur	32 (44,1)	Slovenya
9 (57,3)	Danimarka	33 (43,0)	Birleşik Arap Emiratları
10 (57,3)	Almanya	34 (42,7)	Macaristan
11(55,0)	Fransa	35 (42,4)	Bulgaristan
12 (54,8)	Çin	36 (41,9)	Malaysiya
13 (54,5)	Japonya	37 (40,2)	Slovakya
14 (53,7)	Hong Kong-Çin	38 (40,0)	Letonya
15 (53,4)	İsrail	39 (39,9)	Litvanya
16 (53,1)	Kanada	40 (39,9)	Polonya
17 (51,8)	İzlanda	41 (38,3)	Türkiye
18 (50,9)	Avusturya	42 (37,3)	Hırvatistan
19 (50,7)	İrlanda	43 (37,2)	Tayland
20 (50,4)	Norveç	44 (37,0)	Vietnam
21 (49,9)	Estonya	45 (36,6)	Rusya
22 (49,2)	Belçika	46 (36,4)	Hindistan
23 (49,0)	Luxemburg	47 (36,3)	Yunanistan
24 (49,0)	Çek Cumhuriyeti	48 (35,6)	Romanya

Kaynak: WIPO, 2021, s.4.

2021'e ait KİE, dünya nüfusunun %94,3'ünü ve dünya GSYH'sının %99'unu yansıtan 132 ülkenin ekonomisini ele almaktadır. Dünyada hangi ülke ekonomisinin inovasyonu en etkin biçimde kullandığına dair veriler sunan KEİ'nin ortalamaları alınarak hesaplanan iki temel bileşeni vardır. İno-

vasyon sürecine katkı sağlayan girdiler ve inovasyondaki başarıyı ölçen çıktılar. İnovasyon Çıktı Alt Endeksi, bilimsel ve yaratıcı çıktılar olmak üzere iki veriden oluşmaktadır. KİE, inovasyon girdi ve çıktı alt endeksi temel olmak üzere gruplandırılmış yaklaşık 81 göstergeden oluşmaktadır. KİE, ülkelerin genel inovasyon performanslarına yönelik sıralama ölçümlerinde birçok girdi ve çıktı alt endeksini dikkate almakta ve bu bağlamda takribi olarak 81 alt gösterge kullanılmaktadır.

İnovasyonun kolaylaştırıcı ortamını yansıtan İnovasyon Girdi Alt Endekslerinin başında Kurumlar (siyaset, düzen ve iş çevresi/ortamı), İnsan Kaynağı ve Araştırma (Öğretim, Yüksek Eğitim, Ar-Ge), Altyapı (Bilişim ve İletişim Teknolojileri, Enerji, Genel Altyapı, Ekolojik Sürdürülebilirlik), Piyasanın Gelişmişlik Düzeyi (Kredi, Yatırım, Ticaret, Çeşitlendirme ve Pazar Büyüklüğü), İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi (Bilgi İşçileri, İnovasyon Bağlantıları, Bilgi Emilimi) gelmektedir. KİE'nin İnovasyon Çıktı Alt Endekslerinden biri olan Bilimsel Çıktılar, Bilgi Yaratma, Bilginin Etkisi ve Bilginin Yayılımı Unsurlarından oluşmaktadır. Yaratıcı Çıktılar ise Maddi Olmayan Varlıklar (Soyut Ürünler), Yaratıcı Ürün/Mal ve Hizmetler ve Çevrimiçi Yaratıcılık unsurlarından meydana gelmektedir (Baykul, 2022, s.53).

65,5 puanla İsviçre ve 63,1 puanla İsveç on yıldan beri hep ilk üç sırada ilklerden olma özelliğini korurken (Bkz. Tablo 1), Angola 15,5 puanla en son sırada görünmektedir. Avrupa'nın güçlü sanayi ülkesi Almanya, 2011'de 12. sıradayken 2021'de 10. sıraya yükselmiştir. Güney Kore ve Singapur hariç, ulusal inovasyon çalışmalarında yüksek milli gelire sahip olan ilk ona giren ülkelerin hepsi Batı dünyasını (ABD dikkate alınmazsa Avrupa'yı) temsil eden devletlerdir. İsviçre, İsveç, ABD ve Birleşik Krallık, son üç yılda hep ilk 5'te yer alırken, Kore Cumhuriyeti 2021'de ilk kez, ilk 5'e tırmanabilmiştir. İnovasyon yatırımlarına en çok ağırlık veren 25 ülkenin çoğu, Avrupa'da bulunmaktadır. 2020'de (2011'de) dünya klasmanında 51. (65.) sırada olan Türkiye, 2021'de Küresel İnovasyon Endeksi sıralamasında 132 ülke arasında 38,3 puanla dikkat çekici bir başarı ile 41. sıraya yükselmiştir (WIPO, 2021, s.161).

KİE-Raporu, bilimsel inovasyon ölçüm yöntemiyle uluslararası boyutuyla kıyaslama olanağı sunmakta ve ülkelerin ulusal ekonomi politikalarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda bugün çok sayıda hükümet, yıllık KİE sonuçlarını sistematik olarak analiz etmekte ve inovasyon performanslarını iyileştirmek için sosyo-ekonomik ve teknik anlamda yeni politikalar geliştirmektedir. KİE, 2019 tarihli "Kalkınma için Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bildirisi" ile Birleşmiş Milletler-Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG'ler) yardımcı olduğu için kabul edilmiştir. KİE, Portulans Enstitüsü, Ecopetrol Group, Hindistan Sanayi Konfederasyonu (Confederation of Indian Industry/CII), Brezilya Ulusal Sanayi Konfederasyonu (Brazilian National Confederation of Industry/CNI) ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (Turkish Exporters Assembly/TİM) ile ortaklaşa

yayınlanmaktadır. KİE, ülkelerin sürdürülebilir iktisadi büyümelerini, inovasyon kapasiteleri açısından ortaya koymak isterken, ölçüm endeksleri olarak genelde teknolojik inovasyonları ve Ar-Ge faaliyetlerini esas almaktadır (WIPO, 2021).

Ancak toplumsal düzeyde inovatif kapasitenin artması arkasındaki destekleyici etmenlerin arasında sosyal unsurların da önemli bir rol aldığı gerçeği, KİE-Raporlarında gereği kadar yansıtılmamaktadır. Halbuki teknik inovasyonların yanında sosyal inovasyonlara da yatırım yapan ülkelerin ekonomik performanslarının (sosyal politika amaçlarıyla uyum sağlaması nedeniyle) toplumsal değerler bağlamında daha sağlıklı geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Buna binaen birçok Avrupa ülkesi, sosyal inovasyonların genel anlamda inovasyon sitemlerine önemli derecede katkı sağladığını ve dolayısıyla sosyo-ekonomik kalkınma sürecini hızlandırdığını görerek, inovasyon politikalarını sosyal boyutlu olarak geliştirme ihtiyacı duymaktadır. Bu makalede sosyal inovasyon yatırımlarına diğer ülkelere göre daha çok önem veren Almanya'nın konumu değerlendirilecektir.

2. Sosyal İnovasyon Kavramının Değişimsel Açılımları

2020'de yaşanan korona-pandemi süreci, modern toplumların birlikte yaşama ve çalışma hayatındaki iş düzenini radikal bir biçimde değiştirmiştir. Vazgeçilmez ve sarsılmaz olarak düşünülen birçok sosyal uygulama, tartışılabilir ve değiştirilebilir hâle gelmiştir. Yaşanan krizi aşmak adına bazı ülkelerin bakanlıkları, eğitim kurumları ve işletmeleri dijital teknolojilerini geliştirip devreye sokarken, gerek toplum gerekse çalışma hayatında insan ilişkilerini temel alan sosyal inovasyon uygulamalarının da önemini fark etmiştir.

Sosyal inovasyon, değişen çalışma biçimleri ve evde öğrenim/eğitim gibi bütün insani ilişkilerde ve sosyal yapıda görülen yeniliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Stanford Üniversitesi-Sosyal İnovasyon Merkezi sosyal inovasyonu, toplumsal bir sorunu mevcut uygulamalardan daha etkili, verimli, sürdürülebilir ve adil bir şekilde çözen bir yenilik olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda toplumun bütün kesimlerin ortak faydasına yönelik olan sosyal inovasyonlar, herhangi bir grubun, organizasyon biçiminin veya yasal yapının ayrıcalıklı konumunu ön plânda tutmamaktadır (<https://www.gsb.stanford.edu>, 2022).

Uygulanması halinde sosyal inovasyonların katma değeri, belirli kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade öncelikle bir bütün olarak toplum yararı için ortaya çıkmaktadır. Bunu elde edebilmek için sistemik bir inovasyon politikasının geliştirilmesi gerekmektedir. Yani sosyal inovasyon stratejilerinin oluşturulması, yalnızca siyasi sorumluluğu olanların sorumluluğunda olan bir konu değildir. Sosyal inovasyonların taraftarları ve katılımcıları arasında mutlak anlamda iş ve bilim dünyası ile sivil toplum (dernek, vakıf, sendika vb.) temsilcilerinin yer alması elzemdir. Disiplinler ve sektörler arası işbirliği

süreçlerine dikkat edildiğinde teknik inovasyonların da toplumsal ilerlemeye bir katkısı olacaktır. Bu nedenle kapsamlı inovasyon politikası, ortak düşünceye dayalı hem teknolojik hem de sosyal bir misyona sahip olmalıdır (Mazzucato, 2015, s.147-158).

Sosyal inovasyonlar, toplumsal olarak ilerlemenin ve gelişmenin en önemli enstrümanlarından biridir. Çünkü gerek cep telefonu gerekse internet olsun, bütün teknik yenilikler, toplumsal değişime uygun sosyal uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Sosyal inovasyonları, teknik inovasyonların basit bir yan ürünü olarak görmek, sosyal inovasyonların toplumsal fayda boyutunu tam olarak idrak edilmemiş olduğunun bir göstergesidir. Sosyal inovasyonlar, insanların ve organizasyonların kendilerini geliştirebilmelerine yardımcı olmakta, insanlar ve sektörler arasındaki değişen bağları yenileyebilmekte ve böylece toplumun dönüşüm kabiliyetine katkı sağlamaktadır. İşte tam da bu nedenlerden dolayı birçok gelişmiş Avrupa ülkesi, sosyal inovasyonları önemsemekte ve bunları teşvik etmektedir.

Örneğin Almanya, uluslararası rekabet alanında öncü konumunu korumak ve geliştirmek amacıyla “İleri Teknoloji Stratejisi 2025” (Hightech-Strategie 2025) programı ile sosyal inovasyon projelerine daha çok destek verme kararı almıştır. Buna göre sosyal inovasyonlar, toplumun meydan okumalarına, zorluklarına ve sorunlarına uygulanabilir ve sürdürülebilir çözümler bulmayı amaçlayan yeni sosyal uygulamalar ve organizasyonel modelleri içeren bir girişimdir (HTS, 2018).

2000’lerin başlarından itibaren sosyal inovasyon kavramı, araştırma ve inovasyon politikaları kapsamında daha çok yer almaya başlamış ve sosyal politika amaçlı inovasyon stratejilerinin temel felsefik unsuru ve somut olarak teşvik ve destek programlarının önemli bir enstrümanı haline gelmiştir. Sosyal inovasyon politikaları aracılığıyla karmaşık toplumsal değişim süreçlerinin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve değişik sosyo-ekonomik sorunların giderilmesi ümit edilmektedir. Teşvik ve destek stratejilerinin veya programlarının sosyal inovasyon temelli olup olmadığını öğrenebilmek için her ne kadar farklı işlev ve normatif yönlerine sahip iseler de birkaç ortak özelliğine bakmak yeterli olmaktadır. Bunları özet halinde şu şekilde belirlemek mümkündür (Bkz. ayrıca Tablo 2):

1. Sosyal inovasyonlar, yeni bir anlayış ile mevcut toplumsal (bütün toplumsal kesimleri ilgilendiren) ihtiyaçları gerek yerel gerekse sistemik düzeyde karşılayan girişimlerdir.
2. Sosyal inovasyonlar, ortak anlayış ve aksiyon çerçevesinde katılımcılığı, çok boyutlu perspektifi, iş birliğini ve(ya) şeffaflığı esas alan yaratıcı yöntemlerle yürütülen girişimlerdir.
3. Sosyal inovasyonlar, toplum odaklı konu ve sorunlara ağırlık verdiği için temelde her ne kadar ticari/maddi bir boyut taşımaya da bazı yönleriyle kâr elde etmek amacıyla da tertiplenebilmektedir.

4. Sosyal inovasyonlar, spesifik veya yerel süreç ve ürün yenileme hizmetlerine yönelik olabileceği gibi yapısal değişim süreçleri veya toplumsal boyutuyla sistemik dönüşüm için de düzenlenebilmektedir.
5. Sosyal inovasyonlar, toplumun bütününe yönelik yüksek katma değer sağlayan iyileştirme amaçlı proje, program ve(ya) politikalarıdır.

Toplumsal katma değeri yüksek olmayan inovasyonların gerçek anlamda sosyal olduğu iddia edilemez. İnovasyonların sosyal nitelik taşıyabilmesi için yeni teknolojilerin düzenlemelerin, hizmetlerin ve(ya) organizasyonların toplumun geneline yerleşmesi ve yayılmasının yanında bu tür yeni sosyal uygulamaların eskisine göre her insan için daha iyi sonuçlar verdiğinin kanıtlanması gerekmektedir. Bu nitelikteki sosyal inovasyonların toplumda iyileştirici potansiyeli ve gücü yüksektir.

Tablo 2. Almanya’da Dar ve Geniş Anlamda Sosyal İnovasyon Kavramının Özellikleri

	Dar Anlamda Sosyal İnovasyon: (Social Innovation)	Geniş Anlamda Sosyal İnovasyon: (Societal Innovation)
Amaçsal Boyut ve Konu	Yoksullukla mücadele, Sosyal İçerme (Entegrasyon), göç gibi sosyal politika içerikli sorunların çözümüne yönelik girişimler, bilhassa yerel düzeyde.	Kentleşme, ulaşım, inovasyon sistemi, araştırma gibi karmaşık toplumsal, dönüştürülebilir sorunların giderilmesine dönük girişimler.
İhtiyaç Nedeni	Sivil toplum kaynaklı sosyal ihtiyaç (bottom-up)	Toplumun bütün kesimlerinden kaynaklanan sosyal veya teknolojik ihtiyaç (bottom-up veya top-down).
Niteliği ve Eylem Düzeyi	Sosyal ve yerel düzey	Toplum açılımlı, yerel ve sistemik düzey
Sektör	Öncelikli olarak sivil topluma yönelik ve(ya) onunla birlikte	Bütün sektörler (Sektörler arası işbirliği)
Yöntem	Muhataplar arası katılımcılık, Çeşitlilik	Şeffaflık, Çeviklik, Çeşitlilik, Sektörler Arası
Aktörler	Muhatapları, yerel sosyal girişimciler	Sosyal işletmeler. Tek başına kişiler. İşletmelerde çalışan girişimci personel (Intrapreneur)
Teşvik edilen örnek sosyal projeler	Ayrımcılığa karşı veya yoksullukla mücadele ile ilgili projeler.	Corona-Hackathon-2020 (Korona İle Mücadelede Hack-Günü). WIR-Teşvik Programı-2019. Fikirler Topluluğu-Sosyal İnovasyonlar için Rekabet Teşvik Programı-2020.

Kaynak: Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit, 2020, s.7.

2000’lerden beri anlamı gittikçe genişleyen sosyal inovasyon kavramı, farklı niyet ve gerekçeler ile ortaya çıkması bir yana, farklı eylem biçimleri, aktörler ve yöntemler ile de ilişkilidir. Özellikle belirli bir alanda (yerel düzeyde) spesifik bir sosyal sorunu (dar bakış) çözmeye veya bütün bir top-

lumu ilgilendiren bir ihtiyacı (geniş bakış) karşılamaya dönük sosyal inovasyon projeleri, birçok Avrupa devleti tarafından destek politikalarının bir parçası haline gelmiştir (Bkz. Tablo 2).

Geçmişte devlet tarafından desteklenen dar anlamdaki kısmi sosyal inovasyonlar, ağırlıklı olarak yerel bazdaki sosyo-ekonomik sorunların çözümü veya ürün yenileme ilgili ve sivil toplum merkezliydi. Ancak son yıllarda bütün toplum kesimlerinin ve sektörlerinin inovasyon yeteneğinin güçlendirilmesine dönük olarak hazırlanan ve desteklenen (geniş anlamlı) sosyal inovasyonlar, genelde İngilizce bir kavram olan “societal inovasyon” (topluma yönelik tümel inovasyon) ile açıklanmaktadır (European Union, 2014, s.20). Sistematik düşünme, insanları her zaman kendi bağlamlarında ve başkalarıyla etkileşim içinde gösteren gerçekliğe özel bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu bağlamda oluşan sosyal inovasyonlar, genelde hiç kimsenin bir “ada” olmadığı yani bireyin toplum içinde bir sosyal varlık olduğu hakikatine dayanan sistematik düşüncenin bir sonucudur.

Teşvik kapsamına giren sosyal inovasyon uygulayıcılarının arasında değişik kesim ve sektörlerden insanlar ve organizasyonlar yer almaktadır. En yaygın girişimci aktörler olarak sosyal işletmeler, toplum yararına etkin faaliyetler ve girişimci kâr yönelimi arasındaki gerilim alanında hareket etmektedir. Ne var ki daha önceleri sivil toplumun kâr gütmeyen organizasyonları olarak kategorize edilen bu işletmelerin öncelikli ana amacı, kâr elde etmekten ziyade her şeyden önce sürdürülebilir sosyal etkinlik sağlamaktır. Günümüzde sosyal işletmeler, iş dünyası, ekonomi, kamu sektörü ve sivil toplum arasındaki ara yüzde de yer almaktadır. Yeni gelişen piyasalarda yeni çözümler gerekli olmaktadır. Özellikle sosyal işletmeler, bu alanlarda başarılı açılımlar sergileyebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve sendikalar gibi kâr amacı gütmeyen organizasyonları temsil eden üçüncü sektörün dışında da sosyal işletmeler etkin olabilmektedir (McKinsey & Company Ashoka, 2019, s.28).

Tek tek kişiler de sosyal inovasyonun uygulayıcısı olabilmektedir. Özellikle herhangi bir işletmede çalışan “iç işletmeciler” (Intrapreneurs), son yıllarda sosyal inovasyon bağlamında önemli bir yer almaktadır. “İç işletmeler”, yıllardan beri genellikle bir işletmede uzun süreden beri çalışan tecrübeli teknik elemanlardır. Bu girişimciler, bir organizasyon içinde var olan uygulamalar, yapılar ve süreçler hakkındaki dâhili bilgilerini kullanarak içeriden yenilik yapma yeteneğine sahip olan kişilerdir. İç girişimcilik, sosyal işletmeciliğin aksine hemen tüm sektörlerde görülen yenilikçi bir yaklaşımdır.

3. Dünden Bugüne Almanya'nın Sosyal İnovasyon Politikası

Şansölye Angela Merkel'in koalisyon hükümeti döneminde 2006'dan beri yetkili federal bakanlıkların koordinasyonu ile araştırma ve inovasyon politikalarının ana hatları, “Fraunhofer Sistem ve İnovasyon Araştırmaları Ensti-

tüsü” (Fraunhofer Institut für System- und Innovationsforschung/ISI)² tarafından hazırlanan “Yüksek Teknoloji Stratejisi” (Hightech-Strategie/HTS) isimli raporlara dayanmıştır (Fraunhofer ISI, 2022).

2014’e kadar inovasyona dair açılımlar, ağırlıklı olarak dar anlamda ve teknik boyutlu olarak ele alınmıştır. Ancak 2014’te bakanlıklar arası inovasyon stratejileri programlarının birinde ilk kez, geniş bir açılımla aktör olarak toplumu merkeze alan sosyal inovasyon kavramı kullanılmıştır (BMBF, 2014, s.4).

Önceki yılların inovasyon politikasından farklı olarak HTS, yalnızca belirli teknolojileri teşvik etmekle yetinmemekte, aynı zamanda temiz enerji, iyi ve verimli sağlık hizmetleri, güvenli iletişim ve Almanya’nın gelecekteki rekabet gücü (Endüstri 4.0) gibi sosyal alanları ve toplumsal ihtiyaçları da dikkate almaktadır. Bir başka ifadeyle HTS, bundan böyle toplumsal misyonuna uygun olarak talep odaklı bir yaklaşım izlemektedir. Buna göre sektörler arası kapsamlı inovasyon stratejisi çizgisinde hem teknolojik hem de sosyal inovasyonu esas alan teşvik politikaları gündeme gelmektedir (OECD, 2014).

Strateji programlarında sosyal inovasyonlar, öncelikle sürdürülebilirlik ve vatandaş da içine alan katılımçılık ile bağlantılı bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak geçmişte bu iki ilke, strateji programlarının temel unsurları ve stratejik alanları açısından sadece küçük bir rol oynamıştır. Örneğin 2014’den bu yana Alman hükümetinin inovasyon politikası stratejilerinde sosyal inovasyon kavramı yer aldığı halde uzun bir süre marjinal bir konu olarak kalmıştır. Bu durum, Almanya’nın sosyal inovasyon konusu ile ilgili olarak o zamana kadar politik olarak nasıl başa çıkılacağına dair somut bir strateji geliştirmediği gerçeğini göstermektedir. Halbuki bu konu, diğer Avrupa ülkelerinde çok daha önceden siyasi gündeme alınmıştır. Avrupa Birliği’ne bağlı 17 ülkenin ulusal stratejilerinde sosyal inovasyonlara açıkça vurgu yapılmış veya bu bağlamda bu kavram ekseninde geliştirici çalışmalar yapılmıştır (European Commission, 2020).

Gerçi sadece strateji belgeleri ile sosyal inovasyon alanıyla ilgili zorunlu olarak daha büyük bir etkinlik sağlanmamaktadır. Ancak strateji belgelerinde sosyal inovasyona dair eylem planlarının yer alması ile birlikte konunun siyaseten ağırlığının artmasına vesile olmaktadır. Bu nedenle Al-

² 1972’den beri varlığını sürdüren merkezi Karlsruhe’de olan Fraunhofer Sistem ve İnovasyon Araştırmaları Enstitüsü (Fraunhofer ISI), Avrupa’da uygulama odaklı araştırma alanında en büyük bilim kuruluşlarından biri olan Fraunhofer Topluluğunun bir üyesidir. Fraunhofer ISI, mühendislik, ekonomi, doğa bilimleri ve sosyal bilimler alanında inovasyon ile ilgili uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetleri sürdürmektedir. Fraunhofer ISI, her yıl yaklaşık olarak 400 araştırma projesi üzerinde çalışan 270 araştırmacıyı ve uzmanı istihdam etmektedir. 2020’de 27,4 milyon AVRO olan yıllık bütçe, öncelikle ulusal ve uluslararası kamu sektöründen, iş dünyasından, vakıflardan ve bilimsel kuruluşlardan gelen araştırma ve raporlama taleplerinden meydana gelmiştir (<https://www.isi.fraunhofer.de/de/profil/zahlen-fakten.html>, Erişim: 15.05.2022).

manya'da "Araştırma ve İnovasyon Uzmanlar Komisyonu" (Expertenkommission Forschung und Innovation/EFI)³ (EFI-Raporu, 2016) veya "Yüksek Teknoloji Forumu"⁴ gibi bilimsel danışmanlık hizmetleri veren resmi kuruluşlar, sosyal inovasyon konusuna siyaseten yeterince önem verilmediği yönünde uyarılarda bulunmuştur.

Örneğin "Yüksek Teknoloji Forumu", 2017 raporunda Alman devletinin ileriki yıllardaki araştırma ve inovasyon teşvik ve destek programlarını sosyo-politik olarak gerekli olan ve arzu edilen sosyal inovasyonlarla zenginleştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Hightech-Forum, 2017, s.37). Bu bağlamda "Yüksek Teknoloji Forumu", sosyal inovasyonların ancak teknolojik ilerlemeyle sağlanabileceğini, bazen onu tamamlayabileceğini ve çoğu zaman ondan bağımsız olarak da ortaya çıkabileceğini ileri sürmüştür (BMBF, 2020).

Bu uyarıları ve tavsiyeleri dikkate alan Alman hükümeti, 2018'de yenilediği "Yüksek Teknoloji Stratejisi (HTS)-2025" programıyla sosyal inovasyonların önemine kesin bir dille açıkça vurgu yapmış ve bu kavramı daha geniş bir açılımla yeniden tanımlamıştır (Bkz. ayrıca Tablo 2). HTS-2025, koalisyon hükümetinin bütün federal bakanlıklar arasındaki inovasyon finansmanını entegre etmeye yönelik politika yaklaşımı olmuştur. Geçmiş dört yasama döneminin her birinde hükümete bir strateji raporu sunulmuştur. Son yasama dönemine ait HTS-2025 strateji raporu, Eylül 2018'de Federal Kabine tarafından kabul edilmiştir. Son strateji raporuna göre sosyal inovasyonlar, toplumun zorluklarına ve sorunlarına uygulanabilir ve sürdürülebilir çözümler bulmayı amaçlayan yeni sosyal uygulamaları ve organizasyonel modelleri kapsayan bir girişim olarak tanımlanmıştır (HTS, 2018, s.11). Tanımın ilk kısmı, sosyal inovasyonların işlevsel bir anlayışına açıkça atıfta bulunurken ikinci kısım, toplumun yapısal dönüşümünü amaçlayan sosyal yeniliklerin

³ 26 Ağustos 2006'da federal hükümetin kararı ile 2006'da kurulmuş olan ve altı profesör unvanına sahip üyeden oluşan "Araştırma ve İnovasyon Uzmanlar Komisyonu" (Expertenkommission Forschung und Innovation/EFI), federal hükümete eğitim, araştırma ve inovasyon konularında bilimsel danışmanlık hizmetleri vermektedir (Bkz. Şekil 1). Merkez çalışma bürosu Berlin'de olan EFI, her yılın genelde Mart ayının başında federal hükümete Almanya'nın güncel araştırma, inovasyon ve teknolojik performansı hakkında kendi çalışmalarına veya işbirliği yaptığı harici bilim kuruluşlarının araştırma sonuçlarına dayanan kapsamlı bir rapor sunmaktadır. İlk rapor, 27 Şubat 2008'de, son rapor ise 09 Mart 2022'de federal hükümete, daha doğrusu Federal Eğitim ve Araştırma Bakanına teslim edilmiştir. Raporların ana amacı, hükümete Almanya'nın inovasyon alanındaki zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koyduktan sonra ulusal araştırma ve inovasyon politikasını optimize etmeye yarayan uygulanabilir ve sürdürülebilir önerilerde bulunmaktır (<https://www.e-fi.de/expertenkommission/expertenkommission/die-expertenkommission>, Erişim: 16.05.2022).

⁴ 2006'da kurulan ve 21 öğretim üyesi, akademisyen ve uzman araştırmacıdan oluşan Yüksek Teknoloji Forumu (Hightech-Forum), federal hükümetin Yüksek Teknoloji Stratejisi (HTS) raporlarının uygulanmasına yönelik olarak merkezi danışma hizmeti veren bir organdır. Görevi, somut uygulama ve eylem önerileri ile federal hükümetin inovasyon ve araştırma politikasını desteklemektir. Yönetim Kurulunun başında Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı müsteşarı ile Fraunhofer Topluluğu Başkanı bulunmaktadır (<https://www.hightech-forum.de/hightech-forum/>, Erişim: 16.05.2022).

normatif boyutunu esas almaktadır. Ancak yenilenen programda da genişletilmiş sosyal inovasyon kavramı anlamında yapısal veya sistemik değişikliklerin teknolojik inovasyon potansiyeline işaret edilmemiştir.

Almanya, böylece ulusal araştırma ve geliştirme sisteminin ağırlıklı olarak sadece teknik inovasyonlardan ibaret olduğu görüşünden uzaklaşmış ve son yıllarda yapılan bilimsel tartışmalar sonucunda sosyal inovasyonlar ile teknolojik inovasyonlar arasındaki ilişkiyi dengeli bir düzeye getirebilmiştir. Metodolojik çeşitliliği ile sosyal inovasyonlar, sektörler arası inovasyon döngülerinin hızla değiştiği dinamik dönemlerde özellikle disiplinler arası inovasyon süreçlerine değerli katkılar sağlayabilmektedir. İnovasyonların toplumsal boyutuyla kabul görmesi ve tam potansiyelini geliştirebilmesi için ekonomik, politik ve(ya) teknolojik unsurların yanında sosyal ihtiyaçların da dikkate alınması gerekmektedir (Schraudner vd., 2018, s.3).

Almanya'da Şansölye Olaf Scholz'un başkanlığında Aralık 2021'de yeni koalisyon hükümeti kurulmuştur. İktidardaki siyasi partiler, yeni yasama dönemine ait planlarını, "Daha Fazla İlerleme İçin Cesaret: Özgürlük, Adalet ve Sürdürülebilirlik için İttifak" sloganıyla 144 sayfadan ibaret olan koalisyon mutabakatının amaçlarını ana hatlarıyla belirlemiştir. Koalisyon mutabakatında Almanya'nın bir inovasyon ülkesi olduğu ve buna bağlı olarak ileriki yıllarda inovasyonlara daha çok kaynak ayrılacağı belirtilmiştir.⁵

Böylece yeni koalisyon hükümeti, sosyal sorun ve zorluklarla güçlü bir şekilde mücadele etme ve sosyo-ekolojik bir piyasa ekonomisine yön verme iradesini beyan etmiş ve bu bağlamda bütçeden daha çok kaynak ayırarak, sosyal inovasyon politikasının devamına karar kılmıştır. Bu arada 189 sayfadan oluşan en son EFI-Raporu (2022), hükümetin resmi danışma kurulu olan Araştırma ve İnovasyon Uzmanlar Komisyonu (EFI) tarafından 09.03.2022'de kurulan yeni koalisyon hükümetinin (liberal) hür demokrat partili Federal Eğitim ve Araştırma Bakanı Bettina Stark-Watzinger'e takdim edilmiştir (<https://www.e-fi.de/>, Erişim: 15.05.2022).

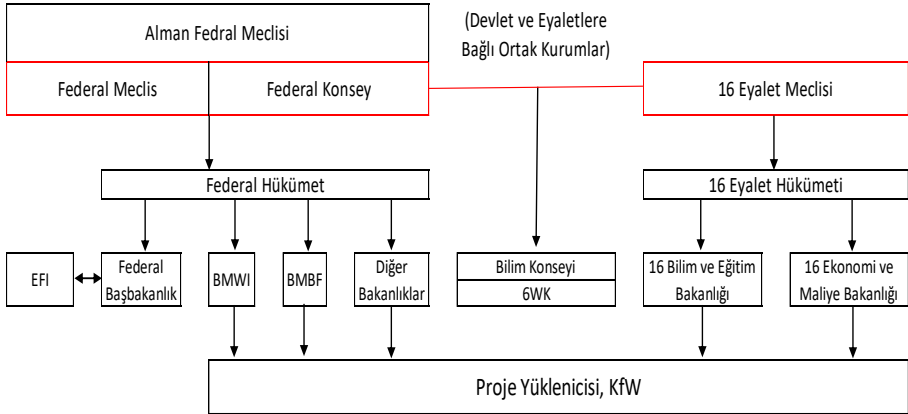
EFI-Raporu (2022, s.21-24), hükümeti Almanya'yı son yıllarda ekonomik olarak güçlü kılan teknolojik alanları ve ekonomik sektörleri daha da geliştirmenin yeterli olmayacağını, en yüksek kalite ve en yüksek verimliliği hedefleyen kademeli/tedrici inovasyonlara da fazla güvenmemesi gerektiği yönünde uyarılmaktadır. Bu bağlamda gerekli olan dönüştürücü değişim, ancak radikal/yıkıcı teknolojik yenilikler, sosyal inovasyonlar ve bunu tamamlayan davranış değişiklikleri ile gerçekleştirilebilir. Tavsiye edilen kapsamlı inovasyon politikaları uygulandığında yakın tarihte daha önce kullanılan tekno-

⁵ Mutabakat metninde şu açıklamalara yer verilmiştir: "Güçlü bilim ve araştırma, refahın, yaşam kalitesinin, sosyal uyumun ve sürdürülebilir bir toplumun garantörüdür. Geleceğe yönelik arzumuz ve değişiklik yapma cesaretimiz var, yeni şeylere açığız ve yeni teknolojik, dijital, sosyal ve sürdürülebilir inovasyonu ateşleyeceğiz... Araştırma ve geliştirme için yapılan toplam devlet harcamalarının GSYİH payını, 2025'e kadar %3,5'e çıkarmak istiyoruz." (Koalisyon Mutabakatı, 2021, s.16).

lojiler ve mevcut iş modelleri değişecek/değiştirilecek ve mevcut tüketim kalıpları sorgulanacaktır. Aynı zamanda istifade edilecek sosyal-refahı artıran yeni katma değer potansiyeli de ortaya çıkacaktır. EFI-Raporu, dönüştürücü değişimin başarılı olabilmesi için yeni düşünceler çizgisinde tamamen farklı yol ve yöntemlere hazır ve istekli olmak gerektiğinin altını çizmektedir. Bunun için de sadece iş dünyası ve sivil toplumun sosyal duyarlılığı yeterli değildir, aynı zamanda siyaset organları da teşvik edici yeni sosyal inovasyon politikalarıyla aktif olması gerekmektedir.

3.1. Bakanlıkların Sosyal İnovasyon Politikası

1990'lardan itibaren Almanya, inovasyon politikasını sürekli olarak geliştirdi. Ancak özellikle federal idari sistemi nedeniyle inovasyon politikasının kurumsal ve organizasyonel yapısı oldukça parçalı bir görünüm arz etmektedir. Federal (merkezi) düzeyde, Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) ile Ekonomi ve Enerji Bakanlığı (BMWI), inovasyon politikasından halen birincil derecede sorumludur (Bkz. Şekil 1). Bunun yanında Federal Gıda, Tarım ve Tüketicinin Korunması Bakanlığı; Federal Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı; Federal Sağlık Bakanlığı ve Federal Savunma Bakanlığı gibi kendi özel alanlarıyla ilgilenen diğer federal bakanlıklar da iş birliği yaptıkları kamusal ve özel araştırma enstitüleriyle inovasyon çalışmalarına katkı sağlamaktadır. 2015'te inovasyon yatırımları için federal bütçeden, ilgili komisyonların onaylanmasından sonra, toplam olarak 14,9 milyar Euro ayrılmıştır (Anderson vd., 2016, s.22-23).

Şekil 1. Almanya'da İnovasyon Politikasının Kurumsal Yapısı

BMBF = Bundesministerium für Bildung und Forschung (Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı).

BMWI = Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (Ekonomi ve Enerji Bakanlığı).

EFI = Expertenkommission Forschung und Innovation (Araştırma ve İnovasyon Uzman Komisyonu).

GWK = *Gemeinsame Wissenschaftskonferenz von Bund und Ländern (Federal ve Eyalet Hükümetlerinin Ortak Bilim Konferansı).*

KfW = *Kreditanstalt für Wiederaufbau (Yeniden İmar Kredi Kurumu/Kamusal Banka Grubu: %80 Federal ve %20 Eyalet).*

Kaynak: *Anderson vd., 2016, s.22.*

Sosyal inovasyonların potansiyelini yakın zamanlarda en etkili bir şekilde yansıtan bir örnek proje, 2020 korona krizi sırasında Alman hükümeti tarafından başlatılan ve yürütülen Hackathon-WirvsVirus programıdır (Bkz. Tablo 2 ve 4). Bu program sayesinde 20-22 Mart 2020'de toplumun her kesiminden 28.361 aktif katılımcı, online platform üzerinden bir araya gelmiş ve sağlık krizini dijital çözümlerle aşmaya yarayan 1.500'den fazla projeye katkı sağlamıştır. Aktörlerin alanı, sorunları ortaklaşa çözmek için bir araya gelen işletmelerden, bakanlıklarda çalışan memurlardan, sivil vatandaşlardan bilim insanlarına kadar uzanmıştır (<https://wirvsvirus.org/>, 2022).

Bu programla birlikte spesifik ürün ve hizmet inovasyonlarının yanında özellikle düzen gerektiren sorunlara aşağıdan yukarıya (bottom-up) doğru çözümler geliştirilmiştir. Hackathon örneği, sosyal inovasyonların sadece sivil toplum sektöründe yer almadığını açıkça göstermektedir. Yani üçüncü sektörün dışında bilim, siyaset, ekonomi ve iş dünyasındaki yenilikler, sosyal inovasyonlar için de önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Sosyal inovasyon konsepti hem işlevsel hem de normatif boyutlu bir uygulama alanına sahiptir. Alman hükümeti, "İleri Teknoloji Stratejisi 2025" programıyla sosyal inovasyondan toplumsal sorunlara çözüm geliştiren sosyal uygulamalar ve modeller olarak anlamaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Almanya'nın Sosyal İnovasyon Politikasının Genel Görünümü

Yetkili Üst ve Alt Kurumlar.	Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF), Federal Ekonomi ve Enerji Bakanlığı (BMWI). Federal Sıçrama/Atılım İnovasyon Ajansı
Sosyal İnovasyon Kavramına Yüklenen Anlam	Toplumsal sorunlara çözüm geliştiren sosyal uygulamalar ve modeller
Siyasal Strateji	2018 Tarihli "Yüksek Teknoloji Stratejisi 2025"
Teşvik Enstrümanları veya Programları	Hackathon-WirvsVirus (2020). WIR! – Bölgesel Değişime Yönelik İnovasyon. Fikirler Topluluğu-Sosyal İnovasyonlar için Rekabet Teşvik Programı.

Almanya'da inovasyonlara yönelik finansman destek programlarının çoğu, teknik inovasyon projelerine dönüktür. Sosyal boyutu olan inovasyon projelerinde de sosyal inovasyon, genelde teknik inovasyonun bir alt kategorisi olarak yer almaktadır. Örneğin Mayıs 2020'nin federal fon veri tabanına

göre Almanya çapında toplam 219 inovasyon projesine Bakanlıklar tarafından finansal destek verilmiştir. Bunlardan 70'i, sosyal inovasyon içeriğine sahip projelerden oluşmaktadır. Bu projelerin bir kısmı, sosyal inovasyon kavramına dar anlam yüklemekte ve sosyo-politik bir amaç gütmektedir. Sistemik ve dolayısıyla geniş sosyal inovasyon kavramını ele alan projeler, daha çok Bakanlıklar tarafından belirlenen teşvik programlar ekseninde hazırlanmıştır. Örneğin "WIR!-Bölgesel Değişime Yönelik İnovasyon" (WIR!-Wandel durch Innovation in der Region) programı bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ancak biri hariç, finansal destek kapsamına alınan 70 projenin tamamında sosyal inovasyonlar, teknolojik inovasyonların bir yan veya alt kategorisi olarak tasarlanmıştır (BMBF-WIR, 2022).

Ancak Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF), Mayıs 2020 tarihli "Fikirler Topluluğu" (Gesellschaft der Ideen) başlığını taşıyan teşvik programıyla sosyal inovasyonların geliştirilmesine yönelik olarak yeni fikir ve önerilerin doğmasına yardımcı olabilecek araştırmaları teşvik etmektedir. Özellikle birlikte yaşamaya dair olumlu bir değişim vaat eden fikirlerin sosyal inovasyona dönüştürülebilir projelere aşamalı olarak destek verilmektedir (Bkz. Tablo 4). Bu teşvik programına sadece araştırma-geliştirme kuruluşları değil her sektörden yenilikçi fikirlere açık kişiler de projeler sunabilme hakkına sahip olmaktadır (BMBF, 2020).

Tablo 4. BMBF (Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı)'nın "Fikirler Topluluğu Sosyal İnovasyonlar için Rekabet" Teşvik Programı (2020).

Teşvik Programının Aşamaları	Teşvik Edilen Projeler ve İçerikleri	Destek Gören Kişiler veya Kuruluşlar	Finansal Destek
Ön Aşama: Fikrin İletilmesi	Fikrin, iki sayfa halinde açıklanması: Diğerlerinden farklı olması gereken fikir, hangi sosyal soruna çözüm getirmektedir? Muhatap kitle kimdir? En son teslim tarihi: 30.06.2020.	Değişik toplumsal kesimlerden herkes: Vakıflar, Odalar, Dernekler, Belediyeler, Ar-Ge Merkezleri.	-
Basamak 1: Fikrin Tasarlanması	Finansman ve danışmanlık yönleriyle desteklenen 30 proje, 6 ay içinde tasarı haline getirilmelidir.	Ön aşamada geçen kişi ve kuruluşlar.	12.500 AVRO
Basamak 2: Fikrin Denenmesi	Fikri test etmek amacıyla 10 projeye bilim camiasına mensup uzmanların desteği ile 2 yıl süre tanınmaktadır.	Ön aşamada geçen kişi ve kuruluşlar.	200.000 AVRO
Basamak 3: Fikrin Uygulanması.	Başarılı deneyden sonra gelecek vaat eden fikri hayata geçirmek amacıyla 5 projeye açık destek verilmektedir. Süre: 3 yıl.	Ön aşamada geçen kişi ve kuruluşlar.	Açık (henüz bu aşamaya gelinmediği için bütçe açıklanmamıştır)

Kaynak: https://www.gesellschaft-derideen.de/de/home/home_node.html, Erişim: 11.05.2022.

Fikrin denenmesi aşamasına (Basamak 2'ye) kadar gelebilmiş 10 projenin konuları, "**Sanal ve Reel**", "**Genç ve Yaşlı**" ve "**Kent ve Kırsal**" alanlarıyla ilgilidir (Bkz. Tablo 4).

“Sanal ve Reel” alanıyla ilgili yenilikçi sosyal projelerin başlıkları ve içerikleri şu şekildedir (<https://www.gesellschaft-der-ideen.de>, 2022):

- 1. Hasta ve Yakınlarına Yönelik Esnek Destek İçin Kanser Danışmanlık Uygulaması:** Özellikle kırsal kesimde yaşayan dezavantajlı kanser hastalarının dijital araçlardan da yararlanmak suretiyle topluma daha fazla katılmalarını sağlamayı ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesini amaçlayan proje.
- 2. Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Sanal Etkinlikler:** Yaşlı bakım merkezlerinde bir konferans platformu aracılığıyla nesiller arası dijital toplantılar düzenlenmeyi öngören bir proje. Gençler, burada sanal gönüllülük (Virtual Volunteering) bağlamında mekândan bağımsız olarak bakıma muhtaç engelli ve yaşlılarla sanal âlemde etkinlikler düzenlemektedir.
- 3. Ruhsal.Fit: Kendi Kendine Dijital Yardım:** Dijital programlar üzerinden korku ve panik-atak içinde olan insanlara yönelik karşılıklı olarak psikolojik destek vermeyi amaçlayan bir proje. Psikolojik çevrimiçi kurslar, psikolojik şikâyetler ve rahatsızlıklara yardımcı olmakta ve genellikle bir terapi randevusu için bekleme süresi arasında köprü kurmak için kullanılmaktadır.
- 4. ReliefVR:** ReliefVR, kronik ağrı kısır döngüsünden çıkmak anlamına gelmektedir. Bu proje ile sanal gerçeklik (virtual reality) sayesinde ağrı tedavisinde kronik sancılar ilaçsız tedavi edilebilmektedir. Modern ağrı modellerine dayanarak, kronik ağrı ortaya çıktığı yerde (beyinde) tedavi edilmektedir.

“Kent ve Kırsal” alanıyla ilgili yenilikçi sosyal projelerin başlıkları ve içerikleri şu şekildedir:

- 1. Mobil Veri Laboratuvarı:** Bu projede bilimsel veri kullanma ve yetkilendirme modellerine dayanan veri okuryazarlığı (data literacy) programları kırsal kesimi de içine alacak bir şekilde diyalogu esas alan gezgin sergiler yer almaktadır. Laboratuvar, veri dünyasının önemli yönlerini doğrudan somut hale getiren etkileşimli sergilerin yanı sıra atölye formatında düşük eşikli bilgiler ve eğitim teklifleri içermektedir.
- 2. Reallaborgutalaune: Toplum Destekli Projeleri Birlikte Keşfedin:** “Reallaborgutalaune”, “toplum temelli projelerde katılımcı eylem araştırması” anlamına gelmektedir. Projenin amacı, kent ve kırsalda dayanışmalı tarım kooperatifi, ortak konut projeleri, ortak sosyal girişimler, açık atölyeler, temel gıda temininde işbirliği ve ortak kullanımlı bahçeler gibi topluluk projelerinin hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması için pratik bilgi üretmek ve yaymaktır.
- 3. Dijital Köy-Mobil:** Proje, gençleri ve yaşlıları çekici bir medya becerileri yelpazesıyla bir araya getirmek ve eğitmek için birkaç dijital köy cep telefonuyla doğrudan kırsal alanlardaki yerlere gitmeyi öngörmektedir.

“Tüm nesiller için gezici köy okulu” planlayan bu proje, köylere çekici ve katılımcı danışmanlık ve eğitim formatları getirmektedir.

“**Genç ve Yaşlı**” konulu yenilikçi sosyal projelerin başlıkları ve içerikleri ise şu şekildedir:

- 1. Nesil Transfer Robotikleri:** Bu projede üniversite öğrencileri, korumalı sosyal sitelerde ikamet eden yaşlılarla birlikte günlük hayatlarında kendilerine yardımcı olabilecek kullanılması kolay olan sosyal robotlar geliştirmektedir.
- 2. Birlikte Dinlemek-Bakım İhtiyacı Olan Tüm İnsanlar İçin Dinle:** “Birlikte dinlemek” başlığını taşıyan bu projenin amacı, bakıma muhtaç ve işitme engelli yaşlı kişilerin de kaliteli işitme cihazlarıyla sosyal ortamda kolayca iletişim kurmalarını sağlamaktır.
- 3. Güvenilir Messenger (Güvenilebilir Haberci)-Cezasız Bir Yaşam İçin Mentorluk:** Mentorluk programı içeren bu projede suç işlemiş ve ceza almış gençlerin bir daha suça bulaşmamaları için güvenilebilir ve pedagojik olarak eğitilmiş eski mahkûmlarla bir araya getirilmektedir.

Seçilerek fikrin denenmesi aşamasına gelmiş olan on proje ve sahipleri, 24 Ağustos 2021'de açıklanmıştır. İki yıl sürecek olan bu projeler, 200.000 AVRO'luk bir finans desteği ile uygulama aşamasına gelebilmek için hazırlık çalışmalarına devam etmektedir. Proje sahipleri, 26 Ocak 2022'de bir dijital tanıtım ve kutlama etkinliğinde ödüllendirilmiş ve bu vesile ile uzmanların da katıldığı bir panel ortamında projelerini tanıtmıştır (<https://www.gesellschaft-der-ideen.de>, Erişim: 11.05.2022).

3.2. Federal Sıçrama/Atılım İnovasyon Ajansının Sosyal İnovasyon Politikası

Diğer ülkelerin aksine Almanya'da inovasyon politikasının koordinasyonunu sağlayan inovasyon ajansı gibi bir merkezi kurum, uzun yıllar oluşturulmamıştır. Ancak 2019'da Leipzig kentinde Federal Sıçrama/Atılım İnovasyon Ajansı (SPRIN-D) (Bundesagentur für Sprunginnovation/SPRIN-D) kurulmuştur. Ne var ki Almanya'da müstakil sosyal inovasyon projelerini teşvik edici ve destekleyici uygulamalar halen pek nadir görülmektedir. Genelde sosyal inovasyon içerikli projeler, bağımsız bir konu olarak ele alınmaktan ziyade teknik ağırlıklı inovasyonların bir alt kategorisi olarak hazırlanmaktadır. Bu yaklaşım, Federal Sıçrama/Atılım İnovasyon Ajansı'nın uygulamalarında da görülmektedir (<https://www.sprind.org/de/>, 2022).

Bir milyar avroluk bütçeye sahip olan bu devlet ajansı, genelde teknik anlamda çığır açan inovasyonlar ve yeni atılımlar yaratma amacı gütmektedir. Bu, toplum hayatının bütün alanlarını fark edilir ve sürdürülebilir bir şekilde daha iyi hale getiren ürünler, hizmetler ve sistemler oluşturma anlamına gel-

mektedir. Bu amaca ulaşmak için ajans, bilim ve iş dünyasından yeni ve olağanüstü fikirleri olan düşünürleri, özel teknik uzmanlığı ve tutkusu olan insanları bir araya getirmektedir. Risk alabilecek ve farklı düşüncelerini radikal bir şekilde gerçeğe dönüştürmek isteyen yenilikçi girişimcilere, kapsamlı destek çerçevesinde uygun maddi olanak sağlanmakta, yardımcı olacak ekipler sunulmakta, iş ve siyaset alanlarından doğru ağlarla bağlantı kurulmasına yönelik fiziksel, iletişimsel ve dijital ortamlar hazırlanmaktadır. Ajans, sadece sivil nitelik taşıyan teknik inovasyon projelerine destek verirken, projelerin toplumsal konulara yönelik ve toplum yararına olmasına da dikkat etmektedir. Bir başka deyişle ajans, hümanist ve katılımcı temel değerleri esas alan veya bunlara dayanan sosyal fayda boyutu da olan sıçrama/atılım inovasyonlarını desteklemektedir. (<https://www.sprind.org/de/wir/>, 2022).

Sıçrama/atılım inovasyonlar, artımlı (incremental) inovasyonlardan farklıdır. Genel olarak artımlı inovasyonlar, temel işlevselliklerini koruyarak mevcut ürün ve hizmetlerin iyileştirilmelerini kademeli/tedrici olarak sağlamaktadır. Buna örnek olarak akıllı telefonlarda kamera çözünürlüğündeki veya görüntüleme kalite artışı gösterilebilmektedir. Buna karşılık olarak “radikal” veya “yıkıcı” inovasyon (“disruptive” innovation), tamamen yeni ürün konseptlerine ve teknik çözümlere yol açan temel yenilikleri ifade eden bir kavramdır. “Yıkıcı” kelimesi, dar anlamda bir şeyin kesintiye uğradığına ve geniş anlamda işleyen bir sistemde bir kesintinin olduğuna işaret eden bir sıfattır. Yıkıcı inovasyon ise faaliyet gösteren işletmelerin, ürünlerin ve (ya) tüm sanayi sektörlerinin yerinden edilmesine yol açan mevcut bir pazar için tamamen yeni bir katma değer yaratma biçimidir. Bu nedenle yıkıcı inovasyon, yalnızca yeni fikirlerin, iş modellerinin ve teknolojilerin mevcut pazar dinamiklerini kesintiye uğrattığı sanayilerde bir işlev görmektedir. “Yıkıcı” inovasyon kavramı, 1990’ların sonlarına doğru Christensen ve Raynor (2003) tarafından ortaya atılmış ve yeni teknolojilere dayalı sanayi kollarının inovasyon kaynaklı etkili ve istikrarlı büyümesi nedeniyle hızlı bir şekilde yayın dünyasında yerini almıştır. Ancak o zamandan beri yeni teknolojilerin, süreçlerin ve hatta yıkıcı iş modellerinin kullanımını ima eden bu kavram, günlük hayatımıza ve özellikle iş dünyasına giren bir tür moda tabir olarak sık sık kullanılmaktadır.

Yıkıcı teknolojiler, yeni ürünler için yeni olanaklar sunmaktadır. Bu şekilde düşük gelirli pazarlar bile, daha önceleri elde etmeleri mümkün olmayan yeni teknolojik ürünlere sahip olabilmektedir. Özellikle hızlı dijital değişim sürecinde özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri, yıkıcı teknolojilerin etkisi altında kalmaktadır. Örneğin uzaktan eğitim modelleri, geleneksel eğitim sistemlerini sarsıntıya uğrattığı için eğitim piyasasında yeni ve önemli bir rol oynamaktadır. Kısacası yıkıcı inovasyonlar, yeni teknolojik açılımlarıyla değişik piyasalarda daha düşük maliyetlerle ürün ve hizmetler sunarak hem rakiplerini uzaklaştırmakla avantaj sağlamakta hem de yeni müşteri tabanına hizmet etme fırsatı bulabilmektedir (Oroszi, 2020, s.449).

Mezkûr ajans ise “radikal” veya “yıkıcı” sıfatlar yerine aslında aynı anlam ifade eden sıçrama/atılım kelimelerini tercih etmektedir. Sıçrama inovasyonları, pazarlarda, kuruluşlarda ve toplumlarda geniş kapsamlı değişiklikler getiren ve katma değer için büyük potansiyel vaat eden radikal yeniliklerdir (EFI-Raporu, 2022. s.155). Mezkûr ajans, artımlı inovasyonlardan çok toplumsal veya bilimsel zorlukların çözülmesine yardımcı olmak amacıyla sıçrama/atılım inovasyon içerikli projeleri teşvik etmektedir. 2021'de ajansa toplam olarak 375 proje başvurusu yapılmıştır. İlk aşamadaki genel incelemeden sonra, başvuruların sadece %7'si atılım/sıçrama inovasyon potansiyeli olan projeler olarak belirlenmiştir. İkinci aşama kapsamında ise ajansa bağlı teknik uzmanlarca yapılan daha detaylı ve derin incelemeler sonucunda sunulan projelerin ancak %3,5'i kabul görmüştür. Projelerin atılım/sıçrama inovasyon potansiyeline sahip olabilmesi ve kabul edilebilmesi için proje sonuçlarının sosyal hayatı bariz bir şekilde iyileştirici bir güce sahip olması gerekmektedir. Sunulan projeler, örneğin tamamen yeni bir pazar yaratabilmeli, bütün yönleriyle yeni bir eko-sistem yaratmak için mevcut bir pazarı temelden değiştirebilmeli veya büyük bir teknolojik, sosyal veya çevresel sorunu etkili bir biçimde çözebilmelidir (<https://www.sprind.org/de/projekt-einreichen/>, 2022).

Bilim, ekonomi, bakanlıklar, siyaset ve sivil toplum alanını temsil eden 10 yönetim kurulu üyesi tarafından idare edilen ajans, çığır açan inovasyon türlerinin alanını hayli geniş tutmaktadır. Radyo ve televizyondan, yapay zekâdan, elektrik için depolama teknolojisinden, laboratuvarlarda organ ekimi ve yetiştirmeden, aspirin ve elektron mikroskoplarına ve otomobillere kadar hemen her türlü teknolojik inovasyon projesi, finansal destek kapsamına girmektedir. Ancak ajansın teşvik enstrümanları, öncelikli olarak piyasa kullanımını için elverişli olan teknolojik ürün ve hizmetlere yönelik olarak geliştirilmiştir (Harhoff, vd., 2018, s.10). Bu bağlamda ihale yöntemiyle ajans tarafından 2022'de teklif edilen bazı projeler şunlardır (<https://www.sprind.org/de/corporate-governance>, Erişim: 09.05.2022):

- Üretilen ısı enerjisini kullanarak gerilimi azaltmak için teknik çözüm.
- Küçük bir rüzgâr türbininin dinamik simülasyonu.
- Deneysel işletmede yüzey suyunun analitik incelenmesi.
- Küçük rüzgâr türbinleri için pazar araştırması.
- Yüzeysel sularda mikro-plastiklerin analitik incelenmesi.
- Tesis inşaatı ve saha hazırlığı alanında destek hizmetleri.
- Mikro-plastiklerin atık sudan uzaklaştırılmasına yönelik bir laboratuvar sistemi için ölçüm teknolojisinin teslimi ve kurulumu.

Görüldüğü üzere müstakil olarak sadece sosyal inovasyon projelerini dikate alan ve bunları açıkça destekleyen finansman programları yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte internet veya akıllı telefon gibi bugün toplum hayatını derinden etkileyen sıçrama inovasyonların çoğu, Almanya kaynaklı değilse de ajans, yenilik vaat eden bu gibi alanlarda inovatif projelere kurumsal ve finansal olarak destek vermekle küresel rekabet ortamında avantaj

sağlamak istemektedir. Dolaylı da olsa en nihayetinde sosyal fayda yönü de olan bu yeni inovasyon politikası ile Almanya, son yıllarda küresel çapta bazı önemli başarılar elde edebilmiştir. Örneğin Mainz ve Tübingen kentlerinde geliştirilen ve dünyada yaşayan insanların korona krizinden kurtulmasına yardımcı olan Pfizer-BioNTech aşısı olarak bilinen mRNA, bu desteğin bir sonucu olarak gösterilmektedir. Yeni teknoloji nedeniyle geleneksel aşılardan farklı olan BioNTech aşısı mRNA (messenger RNA veya kurye/haberci/mesajcı Ribo-Nükleik-Asit), sentetik RNA moleküllerini insan hücrelerine transfer eden yeni bir aşı türüdür (<https://www.sprind.org/de/projekt-einreichen>, Erişim: 08.05.2022).

4. Türkiye Açısından Kısa Bir Değerlendirme

İleri ekonomiler arasında yer alma hedefi güden Türkiye, Almanya gibi (sosyal) inovasyonlarıyla ileri bir konumda olan gelişmiş ülkelerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanmasını bilmelidir. Türkiye, Ar-Ge ve teknik inovasyon projelerine destek vermenin ötesinde toplumsal gelişmenin sosyal barış ve adalet çizgisinde gerçekleşmesi için, toplum temelli sosyal inovasyon (social innovation) projelerini de stratejik ekonomi ve sosyal politika kapsamına almalı ve oluşturacağı yeni finansal kaynaklarla toplumsal yarar sağlayan sosyal inovasyonları teşvik etmelidir. Kapsamlı sosyal inovasyon projeleri, sadece devlet eliyle değil, aynı zamanda sivil toplum, sanayi odaları, üniversiteler ve iş dünyası işbirliği ile yürütülmelidir. Kısacası Türkiye, devlet planlama stratejileri açısından sadece arz tarafında değil, toplumsal sorun ve ihtiyaçlar bağlamında talep tarafında da tüm olasılıkları ve olanakları dikkate alarak, hem teknik hem de sosyal inovasyon projelerine bir bütünlük içinde finansal ve lojistik destek vermelidir.

Ancak sosyal inovasyonun hangi aşamadan sonra başladığını veya teknik inovasyonun hangi düzeyden sonra sürecini tamamladığını bilmeden verimli inovasyon teşvik politikaları geliştirmek olanaksızdır. Bu nedenle başta devlet yetkilileri ve buna bağlı olarak ilgili bakanlıkların temsilcileri olmak üzere bilim, sivil toplum ve iş dünyasının paydaşları, sosyal inovasyon kavramının, teknik ve sosyo-ekonomik ilerleme açısından önemini idrak etmeli ve teknik ile sosyal inovasyon arasındaki ilişkiyi olumlu etkilerini görerek, optimal inovasyon programları ve projeleri geliştirmelidir.

Ancak sosyal inovasyon projelerinin koordineli ve toplumsal yarar açısından etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, düşünce boyutuyla inovasyon odaklı bütüncül ve sistemik ortak bir yaklaşımın sergilenmesi elzemdir. Türkiye, sosyal ve teknolojik inovasyonların birbirinin zıttı olarak değil, tam aksine birbirini tamamlayan unsurlar olarak görmeli ve daha yüksek oranda sosyal inovasyonların ekonomik ve teknolojik avantajlarını toplum yararına kullanmalıdır.

Sonuç

Sosyal inovasyonlar, teknolojilerin kullanımındaki iyileştirici veya radikal (yıkıcı) değişikliklerin ötesinde yaşam tarzlarında, iş ve finansman modellerinde, çalışma yöntemlerinde ve (ya) organizasyon biçimlerinde gibi alanlarda temel değişiklikleri ve yeni sosyal uygulamaları ifade eden bir kavramdır. Sosyal inovasyonlar, teknolojik yeniliğin hem tamamlayıcısı, hem de sonucu olabileceği gibi ondan tamamen bağımsız olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu makale, Almanya hükümetleri tarafından hem mali, hem de süreç içinde teknik danışmanlık hizmetleri ile desteklenen sosyal inovasyonların gerek sivil toplum aktörleri, gerek tecrübe sahibi bireyler, gerekse sosyal girişimciler/işletmeler tarafından geliştirilebileceğini göstermiştir.

Teknolojik bileşenler, sosyal inovasyonun temel bir parçası olabileceği gibi, tam tersine sosyal inovasyonların kendisi de teknolojik inovasyonların tamamlayıcısı olabilmektedir. Sosyal inovasyonlar, teknik yönleri bağlamında farklı derecelerde yenilikçi açılımlar sergileyebilmektedir. Bazı sosyal inovasyonların bizatihi kendisi teknolojik yeniliklere zemin hazırlayabilmektedir. Bazen mevcut teknolojiler de sosyal inovasyonların oluşumunda destekleyici bir rol oynamaktadır.

Almanya'da inovasyon politikalarından sorumlu bakanlıkların teşvik programları çerçevesinde Korona sorunu gibi acil çözüm gerektiren sosyal inovasyon projelerini gündeme almaları ve halkın katılımını sağlamaları, hem sosyal sorunlara karşı toplumsal bilincin artmasına, hem de bu gibi yenilikçi projelerin etkin ve başarılı bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Demokratik katılımçılık anlayışını inovasyon politikalarında da uygulayan Alman hükümetleri, sosyal ve ekonomik yönelimli özel ve kamusal bilim organizasyonlarının yanında sivil toplum ve iş dünyası aktörlerinin ortak potansiyel sinerjisinden yararlanmak için çaba göstermektedir. Çünkü bu katmanlı sinerjiler, sosyal inovasyonların başarısı için özellikle önemlidir. Ne de olsa özellikle multi-disipliner boyutlu inovasyonlar, birçok alanla direkt veya indirekt olarak ilişkilidir. Farklı toplum kesimlerinden ve sanayi sektörlerinden gelen aktörler arasındaki iş birliğinin yarattığı kapsamlı sinerji, sosyal inovasyonların toplumsal fayda boyutu açısından yüksek olmasını sağlamaktadır.

Ezcümle; sosyal inovasyonlar, güncel veya gelecekteki toplumsal ihtiyaçlara cevap vermenin yanı sıra topluma artçı sosyo-ekonomik ve teknolojik faydalar da getirebilmektedir. Sosyal inovasyonlar, Almanya ekonomisinin ve ülkenin sosyal refahının sürdürülebilirliği için özellikle önemlidir. Çünkü sosyal inovasyonlar, bir yandan Almanya'nın ekonomik performansına katkıda bulunmakta, diğer yandan da demografik değişim (yaşlanan toplum) ve buna bağlı olarak vasıflı eleman ihtiyacı gibi sosyo-ekonomik sorunlara da erken safhada çözüm getirebilmektedir.

Bir ülkenin, küresel çapta rekabet edebilir sanayi ve inovasyon avantajlarını stratejik olarak koruyabilmesi ve sürdürebilmesi, sadece dijitalleşme ve

ileri teknoloji ile mümkün değildir. Bunun ötesinde toplumsal sorunların çözümünde de etkin olabilmek için, sektörler arası iş birliği çerçevesinde yenilikçi ve yaratıcı çalışma ve iletişim yöntemlerine ihtiyaç vardır. Bu da ancak sorunlara bütüncül bir perspektiften bakabilen, yüksek motivasyonlu ve ilginç fikirlere sahip bilgi ve tecrübe sahibi kişilerin sosyal inovatif katkıları ile mümkün olabilecektir. Bundan dolayı rekabet üstünlüğünü korumak ve yükseltmek isteyen Almanya, teşvik mahiyetinde sosyal inovasyon projelerine finansal destekte bulunmaktadır. Almanya, şimdiye kadar sosyal inovasyon destek programlarını öncelikli olarak kâr amacı gütmeyen, yerel sorunlara girişimci bir anlayışla yönelen sosyal işletmelere ağırlık vermiştir. Ancak son yıllarda bütün toplumsal sorunlara yönelen kapsamlı sosyal inovasyon projelerine de artan oranda kamusal destek verilmektedir.

Almanya örneğinden yola çıkarak, Türkiye de küresel rekabetin baskılarına karşı ekonomik gücünü koruyacak ve geliştirecek inovatif politikalar geliştirmek durumundadır. Bu doğrultuda inovasyon ve Ar-Ge alanında küresel boyutta başarı sağlayan yerel bilimsel, teknolojik, siyasal, yasal ve ekonomik çerçeve şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun için de inovasyon dostu sosyal politikaların teşvik edilmesi ve toplumsal yararı yüksek olan inovasyon proje/programlarının daha çok finansal destek görmesi gerekmektedir. Yenilikçi ve yüksek teknoloji içerikli yatırımlar, devlet-özel sektör iş birliği ile hayata geçirilmelidir. Ayrıca stratejik olarak Türk eğitim sistemi, uygulanabilir inovasyon yatırımlarını esas alan teknik bilimlerle zenginleştirilmelidir. Özellikle bazı seçkin Türk üniversitelerine özerk araştırma olanakları çerçevesinde inovasyon temelli Ar-Ge merkezleri tesis edebilmeleri için her türlü destek verilmelidir. Kısacası Türkiye, toplumsal ve ekonomik faydası yüksek yatırımların küresel çapta sürdürülebilirliğini sağlayan inovasyon politikalarının stratejik ilkelerini, vizyon ve misyon anlayışı doğrultusunda belirlemeli ve plânlı bir şekilde bunları uygulamaya koymalıdır.

Kaynaklar

- Anderson, L. F. vd. (2016). *Policies for innovation in times of digitalization: A comparative report on innovation policies in Finland, Sweden and Germany. Good Society –Social Democracy #2017plus*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Baykul, A. (2022). İnovasyonun Belirleyicileri: Küresel İnovasyon Endeksi Üzerinde Bir Araştırma. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 52-66.
- BMBF (2014). Die neue hightech-strategie innovationen für Deutschland. https://www.bmbf.de/upload_filestore/pub_hts/HTS_Broschüre_Web.pdf, Erişim Tarihi: 14.04.2022.
- BMBF (2020). Forschung. agentur für sprunginnovationen. <https://www.bmbf.de/de/agentur-fuer-sprunginnovationen-9677.html>, Erişim Tarihi: 13.04.2022.
- BMBF (2021). <https://www.datenportal.bmbf.de/portal/de/bufi.html>, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

- BMBF-WİR (2022). WIR!-bölgesel değişime yönelik inovasyon. (WIR!-Wandel durch Innovation in der Region. https://www.innovation-strukturwandel.de/SiteGlobals/Forms/strukturwandel/karten/de/Karte_formular.html?queryResultId=null&pageNo=0&legendeIndex=6&hasDonutCluster=true&hideZeitraum=true&kartentyp=wir-wandel-durch-innovation-in-der-region, Erişim Tarihi: 11.05.2022.
- Christensen, C. M ve Raynor, M. E. (2003). *The innovator's solution: Creating and sustaining successful growth*. Boston: Harvard Business School Press.
- EFI-Raporu (2016). Gutachten zu Forschung, Innovation und technologischer Leistungsfähigkeit Deutschlands. (Expertenkommission Forschung und Innovation/EFI=Araştırma ve İnovasyon Uzmanlar Komisyonu). https://www.bmbf.de/files/EFI_Gutachten_2016.pdf, Erişim Tarihi: 16.04.2022.
- EFI-Raporu (2022). Gutachten zu forschung, innovation und technologischer leistungsfähigkeit Deutschlands. Expertenkommission Forschung und Innovation. https://www.e-fi.de/fileadmin/Assets/Themenverzeichnis/Inhaltskapitel_2022/EFI_Gutachten_2022_A.pdf. Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- European Commission (2020). *Social enterprises and their ecosystems in europe: Comparative synthesis report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Union (2014). *Social innovation. A decade of changes*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Fraunhofer ISI (2022). Fraunhofer-Institut für System- und Innovationsforschung (Fraunhofer Sistemler ve Yenilik Araştırmaları Enstitüsü). https://www.isi.fraunhofer.de/de/competence-center/politik_gesellschaft/projekte/htf2025.html, Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit (2020). Soziale innovationen und ihr beitrage zum innovationssystem: Förderansätze und handlungsbedarf in Deutschland, <https://shop.freiheit.org/#!/Publikation/959>, Erişim Tarihi: 17.05.2022.
- Harhoff, D. vd. (2018). *Impulse für sprunginnovationen in Deutschland*. München: Herbert Utz Verlag.
- Hightech Forum (2017). Innovationspolitische leitlinien des hightech-forums. https://www.hightech-forum.de/wpcontent/uploads/htf_leitlinien_fina_web.pdf, Erişim Tarihi: 23.04.2022.
- HTS (Hightech-Strategie) (2018). Forschung und Innovation für die Menschen: Die Hightech-Strategie 2025. <https://www.hightechstrategie.de/files/HTS2025.pdf>, Erişim Tarihi: 18.04.2022.
- <https://wirvsvirus.org/>, Erişim Tarihi: 11.05.2022.
- <https://www.e-fi.de/>, Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- <https://www.e-fi.de/expertenkommission/expertenkommission/die-expertenkommission>, Erişim Tarihi: 16.05.2022.
- https://www.e-fi.de/fileadmin/Assets/Gutachten/2022/EFI_Gutachten_2022.pdf, Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- https://www.e-fi.de/fileadmin/Assets/Themenverzeichnis/Inhaltskapitel_2022/EFI_Gutachten_2022_A.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2022.
- https://www.gesellschaft-der-ideen.de/de/home/home_node.html, Erişim Tarihi: 11.05.2022.

- https://www.gesellschaft-der-ideen.de/SiteGlobals/Forms/Suche/Ideen/Ideen-suche_Formular.html?nn=638956, Erişim Tarihi: 11.05.2022.
- <https://www.gsb.stanford.edu/experience/about/centers-institutes/csi/defining-social-innovation>, Erişim Tarihi: 13.05.2022.
- <https://www.hightech-forum.de/hightech-forum/>, Erişim Tarihi: 16.05.2022.
- <https://www.isi.fraunhofer.de/de/profil/zahlen-fakten.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2022.
- <https://www.sprind.org/de/>. Erişim Tarihi: 08.05.2022.
- <https://www.sprind.org/de/corporate-governance>. Erişim Tarihi: 09.05.2022.
- <https://www.sprind.org/de/projekt-einreichen/>. Erişim Tarihi: 08.05.2022.
- <https://www.sprind.org/de/wir/>. Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- Koalisyon Mutabakatı (2021). SPD; bündnis 90/die grünen; FDP. Mehr fortschritt wagen. bündnis für freiheit, gerechtigkeit und nachhaltigkeit. koalitionsvertrag zwischen SPD, Bündnis 90/Die Grünen und FDP 2021-2025. Berlin: SPD, Bündnis90/Die Grünen, FDP. [https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Koalitionsvertrag/ Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf](https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Koalitionsvertrag/Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf), Erişim Tarihi: 16.05.2022.
- Mazzucato, M. (2015). Beyond market failures: Shaping and creating markets for innovation-led growth. in: Mazzucato, M.; Penna, C. R. Hrsg.: *Mission-oriented Finance for Innovation: New Ideas for Investment-Led Growth*. London/New York.
- Mc. Kinsey & C. Ashoka (2019). Wenn aus klein systemisch wird: Das Milliardenpotenzial sozialer Innovationen. <https://www.mckinsey.de/publikationen/2019-03-14---ashoka-wenn-aus-klein-systemisch-wird#:~:text=Dies%20ist%20das%20Ergebnis%20einer,den%20Erfolg%20von%20Sozialunternehmen%20sind.>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- OECD (2014). OECD Science, technology and industry Outlook. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/4b88d3e1-en.pdf?expires=1652320578&id=id&accname=guest&checksum=42A4AD1C59D0B34C1159F32DF88D8084>, Erişim Tarihi: 12.05.2022.
- Oroszi, T. (2020). Disruption Innovation and Theory. *Journal of Service Science and Management*, 13(03), 449-458.
- Schraudner vd. (2018). Social innovation. The potential for technology development: RTOs and industry. <http://publica.fraunhofer.de/documents/N-534927.html>. Erişim Tarihi: 12.04.2022.
- WIPO (2021). Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO).